

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

**PROVJERA KONSTRUKTNE VALJANOSTI PRETJERIVANJA U ZNANJU U
OKVIRU PETFAKTORSKOG MODELA LIČNOSTI**

Diplomski rad

Ana Puljić

Mentor: dr. sc., Željko JerneiĆ

Zagreb, 2009.

SADRŽAJ	
SAŽETAK	3
UVOD	4
<i>Upitnici ličnosti u selekcijskoj praksi</i>	4
<i>Priroda i mjerenje socijalno poželjnog odgovaranja</i>	5
<i>Pretjerivanje u znanju</i>	9
CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA	13
METODA	14
<i>Sudionici</i>	14
<i>Mjerni instrumenti</i>	14
<i>Postupak</i>	15
REZULTATI	16
<i>Deskriptivna statistika</i>	16
<i>Povezanost mjera pristranosti s dimenzijama ličnosti</i>	18
<i>Regresijska analiza s dimenzijama ličnosti kao prediktorima</i>	19
<i>Povezanost mjera pristranosti s facetama ličnosti</i>	20
<i>Regresijska analiza s facetama ličnosti kao prediktorima</i>	22
RASPRAVA	24
ZAKLJUČAK	28
LITERATURA	29
PRILOZI	31

Provjera konstruktne valjanosti pretjerivanja u znanju u okviru petfaktorskog modela ličnosti

Verification of the Construct Validity of Over-Claiming referring to the Five Factor Personality Model

Ana Puljić

SAŽETAK

Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti konstruktnu valjanost pretjerivanja u znanju u okviru petfaktorskog modela ličnosti. Prema Paulhusovom modelu socijalno poželjnog odgovaranja, i prema teoretskoj klasifikaciji faceta na faktore egoističkog i moralističkog iskrivljavanja Wigginsa i Trapnella, očekivali smo snažniju povezanost mjera pristranosti u odgovaranju s dimenzijama i facetama koje bi trebale biti u podlozi egoističkog iskrivljavanja. U tu svrhu 424 sudionika ispunilo je upitnik pretjerivanja u znanju i upitnik ličnosti. Rezultati su pokazali da mjere pristranosti u odgovaranju očekivano snažnije koreliraju s dimenzijama i facetama egoističke domene ličnosti, ali također i s moralističkom domenom što nije očekivano. Takvi su rezultati djelomično potvrdili naše hipoteze. Izgleda da mjere pristranosti u odgovaranju uz egoističku, mjere i moralističku domenu ličnosti. Ovakvi rezultati vjerojatno proizlaze iz činjenice da su kod većine ljudi razvijene i egoistička i moralistička domena ličnosti. Dodatne analize su pokazale da ličnost objašnjava 7-13% varijance mjera pristranosti. Buduća istraživanja bi trebala konstrukt pretjerivanja u znanju validirati na drugom uzorku, u situacijama poticanog iskrivljavanja te u odnosu na druge psihologijske konstrukte.

Ključne riječi: pretjerivanje u znanju, socijalno poželjno odgovaranje, egoističko iskrivljavanje, petfaktorski model ličnosti

SUMMARY

The aim of this study was to examine the construct validity of over-claiming referring to the Five Factor Personality Model. Following the two-tiered model of socially desirable responding (Paulhus, 2006) and a theoretical classification of facets on factors of egoistic and moralistic bias (Wiggins and Trapnell, 1996), we predicted stronger correlations between bias measures and dimensions and facets that are purported to be correlated with egoistic bias. A sample of 424 participants completed the over-claiming questionnaire and personality questionnaire. The results revealed expected stronger correlations with egoistic personality domain, but also with moralistic domain, we did not expect. These findings partially supported our hypothesis. It seems that bias indices measure prior egoistic personality domain, but also moralistic domain. These results probably stem from the fact that most of people have developed both egoistic and moralistic personality domains. Additional analyses revealed that the five factor personality model predicts 7-13% bias measures variance. Further research, using another sample, situation and psychological construct as the reference point, is warranted.

Keywords: over-claiming, socially desirable responding, egoistic bias, five factor personality model

UVOD

Upitnici ličnosti u selekcijskoj praksi

Selekcija je postupak kojim se primjenom unaprijed utvrđenih i standardiziranih metoda i tehnika za određeni posao izabiru oni koji najbolje udovoljavaju njegovim zahtjevima (prema Bahtijarević-Šiber, 1999). Profesionalnom selekcijom nastojimo odabrati kandidate koji najbolje odgovaraju zahtjevima posla kako bismo na taj način maksimalizirali buduću radnu uspješnost zaposlenika, a time i čitave organizacije. Uz testove kognitivnih sposobnosti i selekcijski intervju, danas se u selekciji često koriste i upitnici ličnosti jer se pokazalo da imaju primjerenu pouzdanost i valjanost (Rothstein i Goffin, 2006).

No, sve do 90-ih godina prošlog stoljeća, rezultati istraživanja nisu išli u prilog korištenju upitnika ličnosti u selekciji. Tek su usavršavanjem tehnike meta-analize i uspostavljanjem petfaktorskog modela ličnosti kao dominantne taksonomije postavljeni temelji za brojne meta-analize povezanosti ličnosti i radne uspješnosti. Važna metaanalitička studija Barricka i Mounta (1991) je pokazala da se korelacije dimenzija ličnosti iz petfaktorskog modela s radnom uspješnosti kreću od .04 za otvorenost k iskustvu do .22 za savjesnost (prema Rothstein i Goffin, 2006). Također se pokazalo da su savjesnost i emocionalna stabilnost najbolji prediktori radne uspješnosti u gotovo svim zanimanjima, dok važnost ekstraverzije, ugodnosti i otvorenosti k iskustvu ovisi o vrsti zanimanja (prema Barrick, Mount i Judge, 2001).

Međutim, istraživanja su pokazala da pojedinci mogu iskrivljavati svoje odgovore u socijalno poželjnom smjeru na upitnicima ličnosti (Dilchert i sur., 2006) te da to zaista i rade kada se nađu u selekcijskoj situaciji (Galić i Jerneić, 2006). Iskrivljavanje odgovora, osim što smanjuje prediktivnu valjanost upitnika ličnosti, ima i direktne implikacije na donošenje odluke o zapošljavanju jer prednost dobivaju oni koji iskrivljuju svoje odgovore u socijalno poželjnom smjeru (prema Mueller-Hanson i sur., 2003). Prema tome, socijalno poželjno odgovaranje predstavlja praktičan istraživački, ali i još uvijek nerazjašnjen teorijski problem.

Rothstein i Goffin (2006) navode da se strategije nošenja s iskrivljavanjem odgovora na upitnicima ličnosti mogu podijeliti u tri kategorije: *sprječavanje*, *detekciju* i *korekciju*. Spriječiti socijalno poželjno odgovaranje se može upozorenjem o

možnosti detekcije iskrivljavanja i korištenjem upitnika ličnosti koji koriste metodu prisilnog izbora. Istraživanja su pokazala da *upozorenje* sudionicima o mogućnosti detekcije iskrivljavanja smanjuje samo iskrivljavanje. Nekad se sudionicima kaže i da su im šanse za zaposlenje smanjene ako se otkrije da su iskrivljavali svoje odgovore. Rothstein i Goffin (2006) navode da se na ova dva načina iskrivljavanje smanjuje za 30%. Istraživači su pokušali iskrivljavanje preventivno smanjiti i korištenjem upitnika ličnosti čije se čestice oslanjaju na metodu prisilnog izbora. U tom slučaju, upitnici ličnosti se konstruiraju tako da čestice imaju više mogućih odgovora podjednake socijalne poželjnosti. Najčešće korišten način *detekcije* iskrivljavanja odgovora predstavljaju skale socijalno poželjnog odgovaranja.

Priroda i mjerenje socijalno poželjnog odgovaranja

Socijalno poželjno odgovaranje definiramo kao pristranost u odgovaranju koja se odnosi na tendenciju davanja pretjerano pozitivnih opisa vlastitih osobina (Paulhus, 2002). Prve skale socijalno poželjnog odgovaranja socijalnu su poželjnost konceptualizirale kao jednodimenzionalan konstrukt čija je uloga u procjeni ličnosti kontaminirajuća (prema Galić i Jerneiđ, 2006). Takve skale su Marlow-Crowne skala, Edwardsova Sd skala, Wigginsova Sd skala te MMPI skala simulacije (Mp skala). Interkorelacije ovih skala su bile jako niske što je upućivalo na to da ne mjere iste stvari te da je socijalno poželjno odgovaranje vjerojatno složeniji konstrukt.

Najznačajniji autor koji se bavio istraživanjem konstrukta socijalno poželjnog odgovaranja je Paulhus. On je 1984. preuzeo konstrukte koje su predložili Sackeim i Gur (1978; prema Paulhus, 2002), a to su *samozavaravanje* i *zavaravanje drugih*. Paulhus je iste konstrukte nazvao *samozavaravanje* i *upravljanje dojmovima*. Prema modelu, *samozavaravanje* je nesvjesno te se javlja i u situacijama u kojima je odgovaranje anonimno te predstavlja aspekt ličnosti kojeg ne treba kontrolirati. *Upravljanje dojmovima* je svjesno i namjerno iskrivljavanje samoprocjene u svrhu „zavaravanja publike“ kojoj se osoba predstavlja. Paulhus pretpostavlja da bi takvo iskrivljavanje trebalo rasti u selekcijskoj situaciji i zato ga treba kontrolirati. Paulhus je 1984. konstruirao Uravnoteženi inventar socijalno poželjnog odgovaranja (Balanced Inventory of Desirable Responding, BIDR) koji mjeri i samozavaravanje i upravljanje dojmovima. Čestice skale samozavaravanja naglašavaju nesvjesnu tendenciju pojedinca

da sebe vidi u boljem svjetlu (npr. «Potpuno sam razumna osoba»), dok čestice skale upravljanja dojmovima naglašavaju svjesno iskrivljavanje kako bi se ostavio bolji dojam na druge, npr. putem naglašavanja pridržavanja normi i pravila (npr. «Ne bih utajio porez, čak i kad bih bio siguran da me neće uhvatiti»).

Nakon što je postavljena prva verzija modela, brojni autori su provjeravali model te su faktorskim analizama pokazali da se u osnovi socijalno poželjnog odgovaranja nalaze tri faktora: *upravljanje dojmovima*, *samozavaravajuće osnaživanje* i *samozavaravajuće poricanje*. *Samozavaravajuće osnaživanje* se odnosi na nesvjesno naglašavanje svojih prednosti, dok se *samozavaravajuće poricanje* odnosi na nesvjesno negiranje svojih mana (Paulhus, 2002). U skladu s novim nalazima Paulhus je 1988. revidirao svoj model.

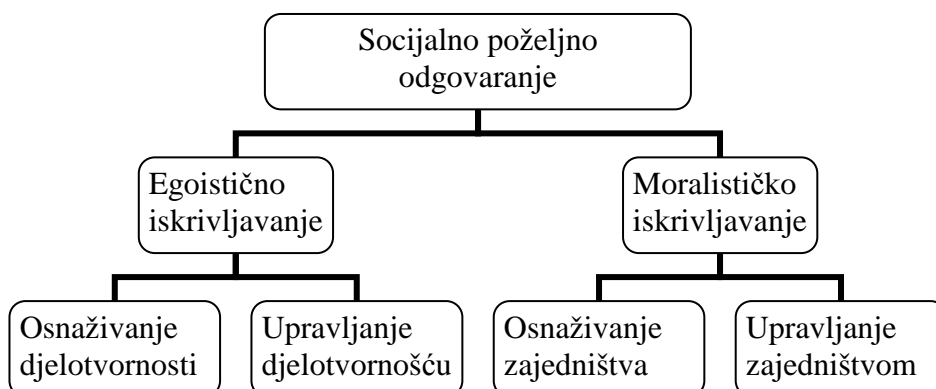
Ponovne provjere modela pokazale su da je konstrukt socijalno poželjnog odgovaranja još složeniji. Poticaj za ponovnu reviziju modela imalo je istraživanje Paulhusa i Johna (1998). Ti su autori u svojim analizama mjerili „sistematski odmak od socijalne stvarnosti“ (Paulhus i John, 1998, str. 1032) u samoprocjenama ličnosti sudionika istraživanja. Od sudionika su prikupili samoprocjene više dimenzija ličnosti te procjene na istim dimenzijama od strane bliskih osoba poput supružnika ili najbližih prijatelja. Autori pretpostavljaju da su procjene bliskih osoba objektivnije i bliže socijalnoj stvarnosti te se odstupanja od njih tretiraju kao iskrivljavanje odgovora. Faktorska analiza rezidualnih vrijednosti dobivenih na temelju usporedbe samoprocjena i procjena bliskih osoba pokazala je da se reziduali pet širokih dimenzija ličnosti grupiraju u dva klastera. Jedan klaster čine iskrivljavanja na neuroticizmu, ekstraverziji i otvorenosti k iskustvu, a drugi na ugodnosti i savjesnosti što odgovara alfa i gama faktoru koje je ranije opisao Wiggins (1964; prema Paulhus, 2002).

S faktorom *alfa* je povezano pretjerivanje u procjenama vlastitog intelektualnog i socijalnog statusa te na taj način dolazi do iskrivljavanja na dimenzijama neuroticizma, ekstraverzije i otvorenosti k iskustvu. Osoba si tako pripisuje karakteristike „superheroja“. S faktorom *gama* je povezana tendencija da se vidimo altruističnijima i pouzdanijima nego što nas vide drugi, a očituje se na iskrivljavanju na dimenzijama ugodnosti i savjesnosti. Osoba si tako pripisuje karakteristike „sveca“.

Paulhus je u svom radu iz 2002. opisao mehanizam kojim Wigginsovi faktori dovode do iskrivljavanja odgovora. Zaključio je kako faktori alfa i gama imaju svoje

korijene u vrijednostima djelotvornosti i zajedništva, dvije temeljne društvene vrijednosti koje je opisao još Bakan (1966; prema Paulhus, 2002). *Djelotvornost* je pozitivna vrijednost koja se temelji na individualnosti, uspjehu, razvoju i borbi te težnji k ostvarenju ciljeva, a *zajedništvo* je pozitivna vrijednost koja se temelji na dobročiniteljstvu, intimnosti, odnosima i brizi za druge. Obje su vrijednosti adaptivne i nezavisne te stoga dovode do aktiviranja različitih motiva. Djelotvornost dovodi do aktiviranja *motiva za moći* što stvara dispoziciju za egoističko iskrivljavanje, dok zajedništvo aktivira *motiv za odobravanjem* što predstavlja dispoziciju za moralističko iskrivljavanje. Osobe sklone *egoističkom iskrivljavanju* vrednuju ugled i moć, pretjerano pozitivno doživljavaju vlastiti intelektualni i socijalni status te pokazuju visoke rezultate na dimenzijama ekstraverzije, otvorenosti k iskustvu i emocionalne stabilnosti. Takve osobe se opisuju kao «superheroji». Osobe sklone *moralističkom iskrivljavanju* vrednuju suradnju i poslušnost, cijene moralnost i poštuju društvene norme, pretjerano negiraju socijalno nepoželjne impulse te pokazuju visoke rezultate na dimenzijama savjesnosti i ugodnosti. Takve osobe se opisuju kao «sveci».

Paulhus (2002) navodi kako se i egoističko i moralističko iskrivljavanje javljaju i u anonimnim i u uvjetima evaluacije te zaključuje kako obje vrste iskrivljavanja imaju i svjesne i nesvjesne aspekte. Pod utjecajem ovih nalaza, Paulhus je osmislio novu verziju modela socijalno poželjnog odgovaranja kojeg je operacionalizirao 2006. Sveobuhvatnim inventarom socijalno poželjnog odgovaranja (Comprehensive Inventory of Desirable Responding, CIDR). Nova verzija modela uključuje dvije razine socijalno poželjnog odgovaranja: sadržajnu koja uključuje egoističko i moralističko iskrivljavanje te procesnu koja razlikuje svjesne i nesvjesne aspekte iskrivljavanja.

Slika 1. Paulhusov dvorazinski model (2006) s komponentama koje odgovaraju subskalama Sveobuhvatnog inventara socijalno poželjnog odgovaranja

Galić, Jerneić i Belavić (2008) su provjerili zadnju verziju Paulhusovog modela. Autori su studentima Ekonomskog i Učiteljskog fakulteta dali da ispunjavaju CIDR i petfaktorski upitnik ličnosti u tri različite motivacijske situacije: iskrenog odgovaranja (anonimno odgovaranje), poticanog egoističkog iskrivljavanja (zamišljena selekcija za menadžera) te poticanog moralističkog iskrivljavanja (zamišljena selekcija za učitelja). Dobivena je razlika na sadržajnoj razini, ali ne i na procesnoj razini. Upravljanje djelotvornošću se pokazalo višim pri egoističkom iskrivljavanju, a upravljanje zajedništvom pri moralističkom iskrivljavanju, dok su skale nesvjesnog iskrivljavanja reagirale na uputu jednako, neovisno o tome je li uputa poticala egoističko ili moralističko iskrivljavanje. Zaključak koji možemo izvesti provjerom Paulhusovog modela je da možemo izmjeriti prikazuju li se osobe kao sveci ili superheroji, no ne i da li rade to svjesno ili nesvjesno.

Sveobuhvatni inventar socijalno poželjnog odgovaranja (CIDR) je upitnička mjera na kojoj sudionici procjenjuju svoje slaganje s tvrdnjama vezanim uz vlastite stavove i ponašanja. Međutim, usprkos činjenici da su upitničke mjere najčešći način suočavanja s problemom socijalno poželjnog odgovaranja, uz njih se vežu određene poteškoće. Najveći problem predstavlja razlikovanje valjanog sadržaja ličnosti od uljepšavanog (Paulhus, 2002). Naime, tvrdnje u upitnicima socijalno poželjnog odgovaranja najčešće sadrže opise ponašanja koja su poželjna, ali statistički rijetka te

opise ponašanja koja su nepoželjna, ali statistički česta. Međutim, ako su rijetka, ne znači da nisu moguća. Zato se i sam Paulhus (2003) pita kako možemo znati govori li osoba istinu kada npr. negira psovanje.

Pretjerivanje u znanju

Jedan od pokušaja «objektivnijeg» mjerenja socijalno poželjnog odgovaranja je mjerenje pretjerivanja u znanju. Pretjerivanje u znanju (eng. *over-claiming*) je tendencija da tvrdimo da poznajemo pojmove koji ne postoje (prema Paulhus, Harms, Bruce i Lysy, 2003). Pojam pretjerivanja u znanju potječe iz istraživanja o potrošnji Phillipsa i Clancyja (1972) u kojem su autori tražili od sudionika da procjene koliko su upoznati s nekim *nepostojećim česticama* vezanim uz potrošnju. Indeks pretjerivanja u znanju računali su kao zbroj procjena poznatosti na nepostojećim česticama. Stanovich i Cunningham (1992) su koristili 50% nepostojećih čestica kako bi kontrolirali socijalno poželjno odgovaranje u svom istraživanju o poznatosti određenih autora. Nepristranu procjenu znanja računali su tako što su od procjena poznatosti postojećih autora oduzeli procjene poznatosti nepostojećih autora. Posebno su Randall i Fernandes (1991) ukazali na potencijal tehnike pretjerivanja u znanju. Autori su koristili pretjerivanje u znanju kao kontrolu pristranosti u samoprocjenama neetičnog ponašanja. Njihov indeks pretjerivanja u znanju, koji su računali kao zbroj procjena poznatosti nepostojećih čestica, bio je povezan sa skalom Samozavaravajućeg osnaživanja na BIDR-u.

Paulhus i Bruce (1990) su sastavili sveobuhvatnu mjeru samoprocjena akademskog i svakodnevnog znanja. Čestice su preuzeli iz Hirschove knjige «Cultural Literacy» iz 1988., a podijelili su ih u 10 kategorija: povijesna imena i događaji, umjetnost, jezik, knjige i pjesme, autori i likovi, društvene znanosti i pravo, fizikalne znanosti, biološke znanosti, poznate osobe 20. stoljeća te trenutni potrošački proizvodi. Svaka od 10 kategorija sadrži 15 čestica, od čega ih je 12 stvarnih i 3 nepostojeće. Upitnik ukupno ima 150 čestica od čega je 30 nepostojećih (20%). Nepostojeće čestice su odabrane tako da uvjerljivo podsjećaju na stvarne čestice iz svoje kategorije. Sudionici procjenjuju koliko su upoznati sa svakom česticom na Likertovoj skali od 0 («Nikad nisam čuo za taj pojam») do 6 («Pojam mi je u potpunosti poznat»). Bilo kakvo slaganje s nepostojećom česticom se smatra pretjerivanjem u znanju.

Pri analizi odgovora u upitniku pretjerivanja u znanju koristi se *analiza teorije*

detekcije signala prema kojoj je odgovore moguće analizirati u 4 kategorije: *pogotci*, *lažne uzbune*, *promašaji* i *točna odbacivanja*. *Pogotci* su situacije u kojima sudionik tvrdi da je upoznat sa stvarnom česticom (stvarni pojam za kojeg je sudionik dao procjenu veću od 0). Primjer pogotka je čestica «sinonim» za koju je sudionik dao procjenu između 0 i 1. *Lažne uzbune* su situacije u kojima sudionik tvrdi da je upoznat s nepostojećom česticom (izmišljeni pojam za kojeg je sudionik dao procjenu veću od 0). Primjer je čestica «pseudoglagol» za koju je sudionik dao procjenu između 0 i 1. *Promašaji* su situacije u kojima sudionik tvrdi da nije upoznat sa stvarnom česticom (stvarni pojam za kojeg je sudionik dao procjenu 0). Primjer takve čestice je «inzulin» za koju je sudionik dao procjenu 0. *Točna odbacivanja* su situacije u kojima sudionik tvrdi da nije upoznat s nepostojećom česticom (izmišljeni pojam za kojeg je sudionik dao procjenu 0). Primjer takve čestice su «metatoksini» za koju je sudionik dao procjenu 0. Istraživači su do tada koristili samo lažne uzbune čime se ne iskorištava čitav spektar informacija koje možemo dobiti. Opravdana pretpostavka je da će osoba koja je sklona pretjerivati u znanju to pokazati i na stvarnim i na nepostojećim česticama (prema Paulhus, Harms, Bruce i Lysy, 2003).

Kao krajnji rezultat u upitniku pretjerivanja u znanju, analiza teorije detekcije signala nudi dva indeksa: *indeks točnosti* i *indeks pretjerivanja u znanju*. *Indeks točnosti* (d') se računa kao proporcija pogodaka umanjena za proporciju lažnih uzbuna, a predstavlja sposobnost razlikovanja stvarnih od nepostojećih čestica. Logika takve mjere je da nije bitan sam broj pogodaka, nego koliko dobro sudionik može razlikovati stvarne od izmišljenih pojmova. *Indeks pretjerivanja u znanju* računa se kao zbroj proporcije pogodaka i proporcije lažnih uzbuna. Logika ovakvog izračunavanja mjere pristranosti leži u tome da će osoba koja ima tendenciju reći «Da, prepoznajem ovu česticu» u odnosu na «Ne, ne prepoznajem ovu česticu» to činiti i na postojećim i na nepostojećim česticama. Indeks točnosti se koristi kao mjera znanja što je i potvrđeno u studiji Paulhusa i Brucea (1990) u kojoj je dobivena korelacija od $r=.52$ između indeksa točnosti i rezultata na testu kognitivnih sposobnosti (prema Paulhus, Harms, Nadine Bruce i Lysy, 2003). Williams, Paulhus i Bruce (2001) navode da prijašnja istraživanja pokazuju korelacije indeksa točnosti s rezultatima na testu inteligencije (od $r=.45$ do $r=.55$).

Prema modelu indeks pretjerivanja u znanju je zamišljen kao mjera

samoosnaživanja i smatra se da bi trebao visoko korelirati s drugim mjerama samoosnaživanja. Paulhus (2002) definira samoosnaživanje kao promoviranje vlastitih pozitivnih osobina. Konstrukt je osmislio u drugoj reviziji svog modela u kojoj je samozavaravanje podijelio na samoosnaživanje i negiranje. Pojedine osobe, ispunjavajući upitnike ličnosti, pokazuju tendenciju samoosnaživanja, odnosno prikazuju se u boljem svjetlu. Studija Paulhusa i Brucea (1990) je pokazala korelacije indeksa pristranosti i rezultata na Upitniku narcizma od $r=.35$ i indeksa pristranosti i rezultata na skali samozavaravajućeg osnaživanja na BIDR-u od $r=.30$ (prema Paulhus, Harms, Bruce i Lysy, 2003). Williams, Paulhus i Bruce (2001) navode korelacije indeksa pristranosti s mjerama narcističkog samoosnaživanja (od $r=.25$ do $r=.40$). Rezultati ukazuju na to da osobe sklone narcizmu pretjeruju u znanju više nego osobe koje nisu sklone narcizmu, te da sudionici koji dobiju upozorenje o mogućnosti detekcije iskrivljavanja odgovora pretjeruju u znanju manje od onih koji ne dobiju takvo upozorenje. Ista studija je pokazala da indeks pristranosti ne korelira s rezultatom na skali samozavaravajućeg poricanja i upravljanja dojmovima na BIDR-u kao ni s ukupnim rezultatom na skali samomotrenja koja mjeri sklonost upravljanju dojmovima. Paulhus i Bruce (1990) su međutim pokazali da je pretjerivanje u znanju izraženije kada se sudionicima da uputa da se prikažu u najboljem mogućem svjetlu (tzv. fake good situacija) nego kada im se da uputa da budu iskreni (iskrena situacija) (prema Paulhus, Harms, Bruce i Lysy, 2003). Ovakvi međusobno suprotni nalazi upućuju na nejasnost konstrukta pretjerivanja u znanju te ukazuju na potrebu njegove empirijske validacije.

Prilikom ispunjavanja upitnika pretjerivanja u znanju, osoba stječe dojam da ispunjava test opće kulture ili opće informiranosti te na taj način pristranost u odgovaranju ostaje skrivenim predmetom mjerenja. Upravo ta karakteristika čini upitnik pretjerivanja u znanju otpornim na utjecaj socijalno poželjnog odgovaranja za razliku od klasičnih skala socijalno poželjnog odgovaranja, posebno ako se sudionicima naglasi da je iskrivljavanje odgovora moguće detektirati.

Kako je sam konstrukt pretjerivanja u znanju nedovoljno istražen, ovim istraživanjem htjeli smo ga validirati u odnosu na konstrukt s jasnom konstruktnom valjanosti, a to je petfaktorski model ličnosti. U tu svrhu rezultate na Upitniku pretjerivanja u znanju smo povezali s dimenzijama i facetama petfaktorskog modela ličnosti. Paulhus u svom modelu navodi kako se u podlozi egoističkog iskrivljavanja

nalaze dimenzije neuroticizma, ekstraverzije i otvorenosti k iskustvu, a u podlozi moralističkog dimenzije ugodnosti i savjesnosti. Wiggins i Trapnell (1996) također smatraju kako se u pozadini pet velikih dimenzija ličnosti nalaze dva sadržajno različita faktora višeg reda, no oni smatraju da se facete ličnosti različito distribuiraju na ova dva faktora. Prvi faktor odražava vrijednost djelotvornosti koja se odnosi na karakteristike dominantnosti te se primarno očituje kroz osobinu ekstraverzije, dok se drugi faktor odnosi na vrijednost zajedništva kojeg opisuje koncept njegovanja i brige te se primarno očituje kroz osobinu ugodnosti. Autori pretpostavljaju kako bi se facete preostalih dimenzija savjesnosti, neuroticizma i otvorenosti k iskustvu teoretski mogle povezati ili s vrijednostima djelotvornosti ili s vrijednostima zajedništva. Tablica 1 prikazuje teoretsku klasifikaciju faceta na faktore egoističkog i moralističkog iskrivljavanja.

Tablica 1
Hipoteze o klasifikaciji faceta na faktore egoističkog i moralističkog iskrivljavanja
(prema Wiggins i Trapnell, 1996)

Dimenzije	Faktori	
Neuroticizam	Egoističko iskrivljavanje	Moralističko iskrivljavanje
	Anksioznost	Ljutnja
	Depresivnost	
	Ranjivost	
	Neumjerenost	
Ekstraverzija	Samosvjesnost	
	Sklonost prijateljstvu	
	Društvenost	
	Asertivnost	
	Razina aktivnosti	
Otvorenost k iskustvu	Traženje uzbuđenja	
	Vedrina	
	Intelekt	Mašta
Ugodnost	Sklonost pustolovinama	Emocionalnost
		Umjetnički interesi
		Liberalizam
		Povjerenje
Savjesnost		Moralnost
		Altruizam
		Sklonost suradnji
		Skromnost
		Suosjećajnost
	Samoefikasnost	Urednost
	Težnja za postignućem	Pouzdanost
	Samodisciplina	Opreznost

CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je provjera konstruktne valjanosti jedne mjere pretjerivanja u znanju u okviru Paulhusovog modela. Konstruktnu valjanost Upitnika pretjerivanja u znanju ćemo provjeriti ispitivanjem povezanosti s dimenzijama i facetama ličnosti mjerenim u okviru petfaktorskog modela.

Istraživanja su pokazala da u podlozi iskrivljavanja na pet dimenzija ličnosti leže dva latentna faktora: egoističko i moralističko iskrivljavanje. Paulhus (2002) u svom modelu socijalno poželjnog odgovaranja pretpostavlja da se egoističko iskrivljavanje odražava na dimenzijama neuroticizma, ekstraverzije i otvorenosti k iskustvu, a moralističko iskrivljavanje na dimenzijama ugodnosti i savjesnosti. Iz ovog modela proizlazi naša prva hipoteza: mjere pristranosti u Upitniku pretjerivanja u znanju će snažnije korelirati s dimenzijama neuroticizma, ekstraverzije i otvorenosti k iskustvu, nego s dimenzijama ugodnosti i savjesnosti (H1).

Kako bismo proveli precizniju validaciju konstrukta, u obzir smo uzeli i facete ličnosti. Neki autori navode da se pojedine facete ličnosti različito grupiraju na navedena dva faktora. Tako su Wiggins i Trapnell (1996) predložili klasifikaciju faceta ličnosti na faktore egoističkog i moralističkog iskrivljavanja koja je prikazana u Tablici 1. Iz ove klasifikacije proizlazi naša druga hipoteza: mjere pristranosti iz Upitnika pretjerivanja u znanju će korelirati snažnije s facetama ličnosti koje upućuju na egoističko iskrivljavanje, nego s facetama koje upućuju na moralističko iskrivljavanje (vidi Tablicu 1) (H2).

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 424 sudionika, od toga 42,9% muškog spola i 55,9% ženskog spola. Dobni raspon kretao se od 18 do 30 godina, s prosječnom dobi od 22,9 godina ($SD=2,16$). U istraživanju su mogli sudjelovati studenti bilo kojeg fakulteta (osim studenata psihologije) i osobe koje su diplomirale unazad godinu dana (osim psihologa), ne starije od 30 godina.

Mjerni instrumenti

IPIP-300 (eng. International Personality Item Pool)

Dimenzije ličnosti mjerene su Goldbergovim IPIP upitnikom koji mjeri pet velikih dimenzija ličnosti: neuroticizam, ekstraverziju, otvorenost k iskustvu, ugodnost i savjesnost. Svaka od pet dimenzija ličnosti ima šest faceta koje su sastavljene od 10 čestica pa tako upitnik ukupno sadrži 300 čestica. Zadatak ispitanika je na Likertovoj skali od 1 («Nije točno») do 7 («Potpuno točno») izraziti svoje slaganje sa svakom tvrdnjom. Dimenzije i facete su u našem istraživanju imale zadovoljavajuću pouzdanost. Intervali Cronbachovih α koeficijenata kreću se od $\alpha=.59$ do $\alpha=.89$ za facete i od $\alpha=.88$ do $\alpha=.93$ za dimenzije ličnosti.

OCQ-HR-150 (eng. Over-Claiming Questionnaire)

Originalni upitnik pretjerivanja u znanju The Over-Claiming Questionnaire konstruirali su Paulhus i Bruce 1990. Hrvatska verzija ovog upitnika nastala je u okviru 18. psihologijske ljetne škole. Originalni upitnik je preveden na hrvatski jezik te adaptiran tako što su kulturalno pristrane čestice zamjenjene česticama prilagođenima hrvatskoj populaciji. Upitnik sadrži 150 čestica (pojmova iz opće kulture) podijeljenih u 10 sadržajno različitih kategorija. Kategorije su sljedeće: povijesna imena i događaji, umjetnost, jezik, knjige i pjesme, autori i likovi, društvene znanosti i pravo, fizikalne znanosti, biološke znanosti, poznate osobe 20. stoljeća i trenutni potrošački proizvodi. Zadatak ispitanika je procijeniti koliko su upoznati sa svakim pojmom na skali od 0 («Nikad nisam čuo/čula za taj pojam») do 6 («Pojam mi je u potpunosti poznat»). Svaka kategorija sadrži ukupno 15 čestica, od toga 12 stvarnih i 3 nepostojeće čestice zamišljene tako da podsjećaju na postojeće pojmove iz iste kategorije.

Postupak

Istraživanje je provedeno individualno u sklopu 18. psihologijske ljetne škole. Svaki sudionik ljetne škole trebao je ispitati 15 osoba, podjednaki broj muškaraca i žena. Na početku ispitivanja sudionici su dobili opću uputu o istraživanju te mogućnost upisivanja šifre ukoliko žele dobiti povratnu informaciju o svojim rezultatima. U uputi se također naglašava da je ispitivanje anonimno što je osigurano time što sudionik svoje upitnike osobno stavlja u frankiranu omotnicu i sam je ubacuje u poštanski sandučić. Uputa je glasila ovako: «Vaš zadatak u ovom istraživanju je popuniti niz upitnika koji se nalaze u prilogu. Sudjelovanje je u potpunosti anonimno i Vaše odgovore ćemo koristiti isključivo u znanstvene svrhe. Vaša suradnja nam je vrlo važna pa Vas stoga molimo da na pitanja u upitnicima odgovarate u skladu s uputama koje im prethode. Sudjelovanje u ovom istraživanju je dobrovoljno i u svakom trenutku možete odustati. Ako želite, po završetku cijelog istraživanja možemo Vam dati povratnu informaciju o Vašim rezultatima. Da biste mogli dobiti povratnu informaciju, a pri tom zadržati u potpunosti svoju anonimnost, potrebno je da svoj upitnik označite šifrom. Samo sa šifrom moći ćete pristupiti svojim rezultatima i dobiti povratnu informaciju.»

Sudionici su upitnike ispunjavali sljedećim redoslijedom: OCQ-HR-150, zatim upitnik s pomiješanim česticama iz IPIP-300 i CIDR-a dva puta – prvi put su dobili uputu da odgovaraju iskreno, a drugi put da iskrivljavaju odgovore u skladu s uputom (dio sudionika dobio je uputu koja je poticala egoističko, a dio uputu koja je poticala moralističko iskrivljavanje). Za potrebe ovog istraživanja korišteni su podaci prikupljeni upitnicima IPIP-300 i CIDR u kojima su sudionici dobili uputu da odgovaraju iskreno. Na kraju su odgovarali na upitnik kontrolnih i sociodemografskih pitanja.

Polovica ispitanika je unutar upute za IPIP-300 i CIDR dobila upozorenje o detekciji iskrivljavanja odgovora, dok ga druga polovica nije dobila. Upozorenje u uputi za iskreno odgovaranje glasilo je: «Pripazite, važno je da budete u potpunosti iskreni jer upitnik sadrži pitanja koja su namijenjena identifikaciji onih koji su neiskreni u odgovaranju», dok je upozorenje u uputi za iskrivljavanje glasilo: «Pripazite, važno je da budete uvjerljivi jer upitnik sadrži pitanja koja su namijenjena identifikaciji onih koji su neiskreni u odgovaranju.» Upozorenje o detekciji iskrivljavanja odgovora nije imalo utjecaja na rezultate upitnika ličnosti u situaciji iskrenog odgovaranja te su obje skupine u daljnjim analizama u ovom radu korištene kao jedan uzorak.

REZULTATI

Deskriptivna statistika

U ukupnom uzorku od 424 sudionika bilo je onih kojima su nedostajale neke procjene u Upitniku pretjerivanja u znanju (N=55) i u upitniku ličnosti (N=45). Sudionici kojima je u Upitniku pretjerivanja u znanju nedostajalo više od 3 procjene (N=9), a u upitniku ličnosti više od 15, odnosno više od 5% procjena (N=9), izostavljeni su iz daljnje obrade. Ostalim sudionicima vrijednosti koje nedostaju zamijenjene su prosječnim rezultatom u toj varijabli. Daljnja obrada rezultata se provodila na 406 sudionika.

Prvi korak u sklopu provjere konstruktne valjanosti Upitnika pretjerivanja u znanju bio je odrediti sustav bodovanja rezultata na upitniku. Odlučili smo se za dva različita načina formiranja rezultata koji predstavljaju indikatore pristranosti u odgovaranju: suma procjena poznatosti na nepostojećim česticama i standardizirani rezidual indeksa pristranosti.

Suma procjena poznatosti na nepostojećim česticama je indikator koji su koristili Randall i Fernandes (1991), međutim autori Upitnika pretjerivanja u znanju ga u svojim istraživanjima ne spominju. Radi se o jednostavnoj linearnoj kombinaciji procjena poznatosti na nepostojećim česticama. Korištenje sume procjena kao indikatora pristranosti temelji se na pretpostavci da se cijeli upitnik može podijeliti na dvije skale, skalu stvarnih i skalu nepostojećih pojmova. Cronbachovi alfa koeficijenti pouzdanosti navedenih skala prikazani su u Tablici 2. Oba koeficijenta pouzdanosti su visoka, i iznad razine .60 koja se smatra donjom granicom razine pouzdanosti u istraživačke svrhe (Carmines i Zeller, 1979.; prema Galić i Jerneić, 2006). Prilikom izračunavanja ovog indikatora zanemaruju se procjene sudionika na postojećim česticama, odnosno one se tretiraju kao distraktori kojima se pokušava osigurati da sudionik ne primijeti postojanje nepostojećih pojmova. U daljnjem tekstu ovaj indeks ćemo skraćeno navoditi kao *suma*.

Tablica 2
Koeficijenti pouzdanosti (Cronbachov α) za skalu stvarnih pojmova i skalu nepostojećih pojmova

	Broj čestica na skali	Cronbachov α
Skala stvarnih pojmova	120	.95
Skala nepostojećih pojmova	30	.89

Rezidual indeksa pristranosti je originalna mjera pristranosti koju su predložili autori upitnika (Paulhus i Bruce, 1990). Indeks pristranosti se računa kao zbroj proporcije pogodaka i proporcije lažnih uzbuna. Kako bismo mogli izračunati indekse pristranosti, bruto rezultate na česticama smo prvo dihotomizirali tako da smo procjene veće ili jednake 1 tretirali kao pojam kojeg je sudionik prepoznao, dok smo procjene 0 tretirali kao neprepoznati pojam. Zatim smo prema teoriji detekcije signala izračunali proporcije pogodaka i proporcije lažnih uzbuna. Zbrajanjem proporcija pogodaka i lažnih uzbuna dobili smo indekse pristranosti koje smo zatim standardizirali (Paulhus i Harms, 2004). Paulhus predlaže da se proporcije pogodaka i proporcije lažnih uzbuna te indeksa točnosti i indeksa pristranosti računaju za svaki od mogućih šest pragova prepoznavanja: između vrijednosti 0 i 1 (kao što je gore opisano), 1 i 2, 2 i 3, 3 i 4, 4 i 5 te 5 i 6. Konačni indeks pristranosti formira se kao prosječna vrijednost indeksa na šest pragova. Međutim, postoji određena nelogičnost u formuli kojom se indeks pristranosti dobiva, o čemu govori i sam Paulhus (2003). Budući da se proporcija pogodaka i proporcija lažnih uzbuna zbrajaju, netko tko sa stopostotnom točnošću razlikuje postojeće od nepostojećih pojmova će imati isti indeks pristranosti kao i netko tko nije prepoznao niti jedan postojeći pojam, ali je zato sve nepostojeće pojmove procijenio poznatima. Kako bi ova mjera bila neovisna o znanju ispitanika, pri izračunavanju povezanosti indeksa pristranosti s mjerama drugih konstrukata iz njega se parcijalizira indeks točnosti kao mjera znanja (proporcija pogodaka umanjena za proporciju lažnih uzbuna). U ovom radu koristili smo standardizirani rezidual indeksa pristranosti prilikom svih analiza vezanih uz indikatore pristranosti te ga u daljnjem tekstu skraćeno navodimo kao *rezidual*.

U Tablici 3 je prikazana deskriptivna statistika mjera pristranosti u odgovaranju na Upitniku pretjerivanja u znanju. Korelacija sume procjena poznatosti na nepostojećim česticama i standardiziranog reziduala indeksa pristranosti iznosi $r=0.78$ ($p<0.01$). Kolmogorov-Smirnov test normaliteta distribucije pokazuje da se oba indikatora pristranosti normalno distribuiraju.

Tablica 3
Deskriptivna statistika indikatora pristranosti na Upitniku pretjerivanja u znanju

	Min	Max	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Prosječna suma procjena poznatosti na nepostojećim česticama	0	5	2.35	0.970
Standardizirani rezidual indeksa pristranosti	-2.35	2.83	0.01	0.871

Povezanost mjera pristranosti s dimenzijama ličnosti

U Tablici 4 prikazane su korelacije između pet dimenzija ličnosti i dvije mjere pristranosti u odgovaranju na Upitniku pretjerivanja u znanju. U tablici su sivo prikazane dimenzije ličnosti za koje smo očekivali da se nalaze u podlozi egoističkog iskrivljavanja. Od dimenzija za koje smo očekivali da će korelirati s mjerama pristranosti (neuroticizam, ekstraverzija i otvorenost k iskustvu), *suma* korelira jedino s ekstraverzijom ($r=.26$), a *rezidual* s ekstraverzijom ($r=.16$) i otvorenosti k iskustvu ($r=.25$). Osim očekivanih korelacija, dobivene su i neke koje nismo očekivali. Tako *suma* korelira s ugodnosti ($r=.14$) i savjesnosti ($r=.21$), a *rezidual* sa savjesnosti ($r=.14$). Osobe koje su sklonije pretjerivati u znanju, imaju povišene rezultate na ekstraverziji i otvorenosti k iskustvu, što je očekivano, ali također i na ugodnosti i savjesnosti, što nije očekivano. Možemo zaključiti da je *rezidual* pokazao obrazac korelacija koji je više u skladu s očekivanjima u odnosu na *sumu*.

Tablica 4
Korelacije između pet dimenzija ličnosti i dvije mjere pristranosti u odgovaranju na Upitniku pretjerivanja u znanju

		Suma procjena poznatosti na nepostojećim česticama	Standardizirani rezidual indeksa pristranosti
Egoističko iskrivljavanje	Neuroticizam	-.08	-.08
	Ekstraverzija	.26**	.16**
	Otvorenost k iskustvu	.09	.25**
Moralističko iskrivljavanje	Ugodnost	.14**	.10
	Savjesnost	.21**	.14*

Sivo su prikazane očekivane dimenzije egoističkog iskrivljavanja; ** $p<0.01$; * $p<0.05$

Regresijska analiza s dimenzijama ličnosti kao prediktorima

Budući da dimenzije međusobno koreliraju (vidi Tablicu A u Prilogu), proveli smo i regresijske analize kako bismo uklonili taj utjecaj te dobili informacije s jedinstvenim povezanostima. Također smo željeli vidjeti koliko varijabiliteta u mjerama pristranosti objašnjavaju dimenzije ličnosti, a koliko facete. Proveli smo četiri stupnjevite regresijske analize u kojima smo kao prediktore prvo koristili dimenzije ličnosti, a potom facete. Kriteriji u analizama su bile mjere pristranosti na Upitniku pretjerivanja u znanju: suma procjena poznatosti na nepostojećim česticama i standardizirani rezidual indeksa pristranosti. Indeksi kolinearnosti su pokazali da povezanost među prediktorima nije previsoka te da su rezultati regresijskih analiza pouzdani.

Regresijska analiza u kojoj su prediktori dimenzije ličnosti, a kriterij *suma* pokazala je da su jedini značajni regresijski koeficijenti oni *ekstraverzije* ($\beta=0.220$, $p=0.000$) i *savjesnosti* ($\beta=0.147$, $p=0.001$). Te dimenzije zajedno objašnjavaju 8.9 % varijance. Korigirani koeficijent multiple determinacije iznosi $R_c^2=0.085$ što znači da koeficijent multiple determinacije nije puno smanjen korekcijom, odnosno da je omjer broja ispitanika i broja varijabli povoljan. Generalno, od tri dimenzije koje koreliraju s ovim kriterijem (ekstraverzija, ugodnost i savjesnost), ekstraverzija i savjesnost značajno predviđaju rezultat na kriteriju. Ugodnost ne doprinosi značajno objašnjenju varijance kriterija iako korelira s njim što znači da je korelacija ugodnosti i kriterija rezultat interkorelacija dimenzija ugodnosti i ekstraverzije ($r=.12$) te ugodnosti i savjesnosti ($r=.34$) (vidi Tablicu A u Prilogu).

Tablica 5

Rezultati regresijske analize s dimenzijama ličnosti kao prediktorima i sumom procjena poznatosti na nepostojećim česticama kao kriterijem

	β	Značajnost β	r s kriterijem
Ekstraverzija	0.220	0.000	0.26**
Savjesnost	0.147	0.001	0.21**

$R=0.298$; $R^2=0.089$; $R_c^2=0.085$

Sivo su prikazane očekivane dimenzije egoističkog iskrivljavanja: ** $p < 0.01$

Proveli smo i regresijsku analizu u kojoj prediktore čine dimenzije ličnosti, a kriterij je *rezidual*. Značajne regresijske koeficijente imaju jedino *otvorenost k iskustvu* ($\beta=0.236$, $p=0.00$) i *savjesnost* ($\beta=0.105$, $p=0.04$). Te dvije dimenzije zajedno objašnjavaju 7.3 % varijance kriterija. Od tri dimenzije koje značajno koreliraju s

kriterijem (ekstraverzija, otvorenost k iskustvu i savjesnost), otvorenost k iskustvu i savjesnost jedine značajno objašnjavaju varijancu kriterija. Ekstraverzija se nije pokazala značajnom dimenzijom iako korelira s kriterijem što znači da je korelacija ekstraverzije i kriterija plod interkorelacija ekstraverzije i otvorenosti k iskustvu ($r=.33$) te ekstraverzije i savjesnosti ($r=.29$) (vidi Tablicu A u Prilogu).

Tablica 6

Rezultati regresijske analize s dimenzijama ličnosti kao prediktorima i standardiziranim rezidualom indeksa pristranosti kao kriterijem

	β	Značajnost β	r s kriterijem
Otvorenost k iskustvu	0.236	0.00	0.25**
Savjesnost	0.105	0.04	0.14*

$R=0.270$; $R^2=0.073$; $R_c^2=0.068$

Sivo su prikazane očekivane dimenzije egoističkog iskrivljavanja: ** $p<0.01$; * $p<0.05$

Budući da su korelacijske analize pokazale rezultate na koje utječu interkorelacije dimenzija, generalne zaključke temeljimo na regresijskim analizama kojima je taj problem uklonjen. Od očekivanih dimenzija, ekstraverzija i otvorenost k iskustvu su se pokazale značajnim prediktorima mjera pristranosti. Neuroticizam neočekivano ne korelira niti s jednim indikatorom pristranosti. Također neočekivano, savjesnost se pokazala značajnim prediktorom obje mjere pristranosti. Na temelju korelacijskih i regresijskih analiza možemo zaključiti kako su naše pretpostavke djelomično potvrđene te su se dvije mjere pristranosti u odgovaranju pokazale podjednako dobrim mjerama.

Povezanost mjera pristranosti s facetama ličnosti

Tablica 7 prikazuje korelacije između 30 faceta ličnosti i dvije mjere pristranosti u odgovaranju na Upitniku pretjerivanja u znanju. U tablici su sivo prikazane facete ličnosti za koje smo očekivali da se nalaze u podlozi egoističkog iskrivljavanja. Dvije mjere pristranosti pokazuju podjednak obrazac korelacija s facetama, iako se ponegdje razlikuju. Koreliraju pozitivno s facetama za koje smo to i očekivali, što znači s facetama ekstraverzije, s dvije facete otvorenosti k iskustvu (*intelekt* i *sklonost k pustolovinama*), te s tri facete savjesnosti (*samoefikasnost*, *težnja za postignućem* i *samodisciplina*). Neočekivano, mjere pristranosti ne koreliraju s facetama neuroticizma,

osim s facetom *ranjivosti* (-). Ono što je također neočekivano je da mjere pristranosti koreliraju pozitivno s većinom faceta ugodnosti, iako je ugodnost dimenzija koju većina autora smatra temeljem moralističkog iskrivljavanja. Osim toga, indikatori pristranosti koreliraju pozitivno i s tri facete otvorenosti k iskustvu za koje nismo očekivali korelacije (*emocionalnost, umjetnički interesi i liberalizam*).

Tablica 7
Korelacije između 30 faceta ličnosti i dvije mjere pristranosti u odgovaranju na Upitniku pretjerivanja u znanju

		Suma procjena poznatosti na nepostojećim česticama	Standardizirani rezidual indeksa pristranosti
N	Anksioznost	-.05	-.05
	Depresivnost	-.08	-.02
	Ranjivost	-.10*	-.13*
	Neumjerenost	-.03	-.01
	Samosvjesnost	-.09	-.08
	Ljtnja	-.01	-.07
E	Sklonost prijateljstvu	.20**	.10
	Društenost	.26**	.13*
	Asertivnost	.14**	.15**
	Razina aktivnosti	.19**	.11*
	Traženje uzbuđenja	.12*	.05
	Vedrina	.18**	.16**
O	Mašta	-.03	.06
	Emocionalnost	.07	.14*
	Umjetnički interesi	.19**	.22**
	Liberalizam	-.13*	.08
	Intelekt	.11*	.28**
	Sklonost pustolovinama	.13*	.17**
A	Povjerenje	.16**	.13*
	Moralnost	.10*	.09
	Altruizam	.19**	.13*
	Sklonost suradnji	.07	.01
	Skromnost	-.03	-.10
	Suosjećajnost	.12*	.18**
C	Samoefikasnost	.16**	.18**
	Težnja za postignućem	.21**	.16**
	Samodisciplina	.23**	.15**
	Urednost	.18**	.05
	Pouzdanost	.13**	.07
	Opreznost	-.01	.01

Sivo su prikazane očekivane facete egoističkog iskrivljavanja; ** p<0.01; * p<0.05

Regresijska analiza s facetama ličnosti kao prediktorima

Kao i za dimenzije, odlučili smo provesti stupnjevite regresijske analize i za facete ličnosti. Odlučili smo se za stupnjevite regresijske analize (metoda *stepwise*) kako bismo od trideset faceta dobili samo one koje značajno doprinose prognozi mjera pristranosti. Regresijska analiza, u kojoj smo kao prediktore uzeli facete ličnosti, a kao kriterij *sumu*, pokazuje da sljedeće facete doprinose objašnjenju varijance kriterija *sume*: *društvenost* ($\beta=0.159$, $p=0.00$), *samodisciplina* ($\beta=0.203$, $p=0.00$), *umjetnički interesi* ($\beta=0.139$, $p=0.01$), *liberalizam* ($\beta=-0.119$, $p=0.01$) i *opreznost* ($\beta=-0.110$, $p=0.04$). Te facete zajedno objašnjavaju 13% varijance kriterija. Od 17 faceta koje koreliraju s mjerama pristranosti, u regresijskoj analizi se značajnima pokazalo njih 5. Razlog leži u interkorelacijama faceta. Od tih pet faceta, samo su dvije (*društvenost* i *samodisciplina*) očekivane. Faceta *opreznosti* djeluje kao supresor varijabla jer ne korelira s kriterijem, a ipak značajno pridonosi objašnjenju njegove varijance. Razlog tome je korelacija *opreznosti* sa drugim značajnim prediktorom *samodisciplinom* ($r=.44$).

Tablica 8

Rezultati regresijske analize s facetama ličnosti kao prediktorima i sumom procjena poznatosti na nepostojećim česticama kao kriterijem

	β	Značajnost β	r s kriterijem
Društvenost (E)	0.159	0.00	.26**
Samodisciplina (C)	0.203	0.00	.23**
Umjetnički interesi (O)	0.139	0.01	.19**
Liberalizam (O)	-0.119	0.01	-.13*
Opreznost (C)	-0.110	0.04	-.01

$$R=0.361; R^2=0.130; R_c^2=0.119$$

Sivo su prikazane očekivane facete egoističkog iskrivljavanja

Dvije facete ličnosti koje značajno objašnjavaju varijancu kriterija *reziduala* su: očekivano *intelekt* ($\beta=0.256$, $p=0.00$) i neočekivano *suosjećajnost* ($\beta=0.141$, $p=0.01$). Ove facete zajedno objašnjavaju 9.7% varijance kriterija.

Tablica 9

Rezultati regresijske analize s facetama ličnosti kao prediktorima i standardiziranim rezidualom indeksa pristranosti kao kriterijem

	β	Značajnost β	r s kriterijem
Intelekt (O)	0.256	0.00	.28**
Suosjećajnost (A)	0.141	0.01	.18**

$R=0.311$; $R^2=0.097$; $R_c^2=0.092$

Sivo su prikazane očekivane dimenzije egoističkog iskrivljavanja

U Tablici 10 su prikazani sažeti rezultati svih provedenih regresijskih analiza. Generalan zaključak je da su naše hipoteze djelomično potvrđene. Dimenzija neuroticizma i njene facete neočekivano ne koreliraju niti s jednim indikatorom pristranosti. Korelacije mjera pristranosti s ostalim dimenzijama (ekstraverzija i otvorenost k iskustvu) i facetama (facete ekstraverzije, otvorenosti k iskustvu i savjesnosti) su potvrđene. Međutim, dobivene su i neke korelacije koje nisu očekivane (s dimenzijama savjesnosti i ugodnosti, te s nekim facetama ugodnosti i otvorenosti k iskustvu). Kada se regresijskim analizama ukloni utjecaj interkorelacija dimenzija i interkorelacija faceta, značajnim prediktorima se pokazuje manji broj dimenzija i faceta. Ekstraverzija i otvorenost k iskustvu te savjesnost su dimenzije kojima se može objasniti 7.3-8.9% varijance mjera pristranosti. *Društvenost, samodisciplina, umjetnički interesi, liberalizam, opreznost, intelekt i suosjećajnost* su facete kojima se može objasniti malo više varijance (9.7-13%) nego što se to može dimenzijama ličnosti.

Tablica 10

Rezultati regresijskih analiza

Prediktori	β	% objašnjene varijance kriterija	Kriteriji
Ekstraverzija	0.22	8.9%	Suma procjena poznatosti na nepostojećim česticama
Savjesnost	0.15		
Društvenost (E)	0.16		
Samodisciplina (C)	0.20		
Umjetnički interesi (O)	0.14	13%	
Liberalizam (O)	-0.12		
Opreznost (C)	-0.11		
Otvorenost k iskustvu	0.24	7.3%	
Savjesnost	0.11		
Intelekt (O)	0.26	9.7%	
Suosjećajnost (A)	0.14		

Sivo su prikazane očekivane dimenzije i facete egoističkog iskrivljavanja

RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti konstruktnu valjanost pretjerivanja u znanju u okviru petfaktorskog modela ličnosti. U tu svrhu koristili smo dva indikatora pristranosti u odgovaranju: sumu procjena poznatosti na nepostojećim česticama i standardizirani rezidual indeksa pristranosti. Budući da smo dobili različite nalaze za dva indikatora pristranosti, a da rezidual smatramo preciznijom mjerom pristranosti u odgovaranju jer je korigiran za indeks točnosti, odlučili smo komentirati samo rezultate vezane uz rezidual. Iz istog razloga u daljnjim istraživanjima preporučujemo korištenje reziduala kao preciznije mjere pristranosti u odgovaranju. Nije potrebno koristiti sumu procjena, a ukoliko ju se ipak koristi, treba biti svjestan da se mogu dobiti drukčiji rezultati u odnosu na rezidual. Naši rezultati su pokazali da rezidual kao mjera pretjerivanja u znanju mjeri generalno pretjerivanje. Takvo pretjerivanje se očekivano očituje prvenstveno na egoističkoj domeni ličnosti, ali također i na nekim aspektima moralističke domene ličnosti što nismo očekivali. Prema Paulhusovom modelu socijalno poželjnog odgovaranja pretpostavili smo da će mjere pristranosti u odgovaranju na Upitniku pretjerivanja u znanju snažnije korelirati s dimenzijama koje se nalaze u podlozi egoističkog iskrivljavanja u odnosu na dimenzije u podlozi moralističkog iskrivljavanja. Naši rezultati su djelomično potvrdili prvu hipotezu. Otvorenost k iskustvu se očekivano pokazala značajnim prediktorom mjere pristranosti u odgovaranju. Međutim, neočekivano, značajnim prediktorom se pokazala i savjesnost. Očekivanja o povezanosti mjera pristranosti s facetama ličnosti postavljene su prema klasifikaciji faceta na faktore egoističkog i moralističkog iskrivljavanja Wigginsa i Trapnella. Značajnim prediktorima pokazale se se očekivanofacete *inteleкта* (O) i neočekivano *suosjećajnosti* (A). Ovakvi rezultati su djelomično potvrdili drugu hipotezu.

Budući da smo među značajnim prediktorima dobili pola očekivanih, a pola neočekivanih dimenzija i faceta, odlučili smo provjeriti nije li možda razlog tome što rezidual osim egoističkog mjeri i moralističko iskrivljavanje. Moguće je da pretjerivanje u znanju mjeri obje vrste iskrivljavanja te da iz tog razloga postoje povezanosti s egoističkom i moralističkom domenom ličnosti. U tu svrhu proveli smo regresijsku analizu u kojoj su prediktori četiri skale CIDR-a, a kriterij rezidual. Jedinim značajnim

prediktorom reziduala pokazala se skala Upravljanja djelotvornošću čiji beta koeficijent iznosi $\beta=0.179$, $p=0.01$. Upravljanje djelotvornošću trebalo bi mjeriti svjesno egoističko iskrivljavanje. Njene čestice ukazuju na ekstremnije iskrivljavanje u odnosu na skalu nesvjesnog egoističkog iskrivljavanja. Primjeri takvih čestica su «Obično sam ja onaj koji smisli velike ideje» ili «Uspjeh je zagarantiran ako sam ja vođa grupe». Vjerojatno je pretjerivanje u znanju bliže ovakvom ekstremnom pretjerivanju nego puno suptilnijem pretjerivanju kojeg mjeri Osnaživanje djelotvornosti. No, svakako se pokazalo da pretjerivanje u znanju mjeri samo egoističko iskrivljavanje (mjereno skalama CIDR-a), a ne i moralističko što znači da razlog nepotvrđivanja naših hipoteza moramo potražiti drugdje.

Na razini dimenzija, iako je hipoteza djelomično potvrđena, rezultati su zapravo u skladu s prijašnjim istraživanjima. Savjesnost je dimenzija za koju smo pretpostavili da se nalazi u podlozi moralističkog iskrivljavanja, no dosta istraživanja pokazuje da se ona ponekad nalazi na egoističkom, a ponekad na moralističkom iskrivljavanju (Galić i Jerneić, 2006; Ghaed i Gallo, 2006). Razlog tome moglo bi biti to što pola faceta savjesnosti ukazuje na vrijednost djelotvornosti (samoefikasnost, samodisciplina i težnja za postignućem), a pola faceta na vrijednost zajedništva (urednost, pouzdanost i opreznost). Savjesnost kao dimenzija se pokazala značajnim prediktorom mjere pristranosti u našem istraživanju, ali na razini faceta se gubi njena značajnost. Nijedna faceta savjesnosti se nije pokazala značajnim prediktorom, iako rezidual korelira upravo s onim facetama za koje smo to očekivali (samoefikasnost, samodisciplina i težnja za postignućem). Zbog interkorelacije faceta, vjerojatno su neke druge facete «pokupile» tu značajnost, najvjerojatnije faceta intelekta koji značajno objašnjava varijancu reziduala te i najviše korelira s njim. Dakle, mogli bismo reći da se na razini dimenzija pokazala snažnija povezanost s dimenzijama egoističkog iskrivljavanja. Međutim, na razini faceta pretjerivanje u znanju je povezano s facetama obje vrste iskrivljavanja.

Moguće je da raspored faceta na faktore egoističkog i moralističkog iskrivljavanja koji su predložili Wiggins i Trapnell ne odgovara stvarnom rasporedu faceta na domene dvije vrste iskrivljavanja. Autori sami naglašavaju da je njihova klasifikacija faceta teorijska te da ju je potrebno empirijski provjeriti. Kako bismo vidjeli koju vrstu iskrivljavanja mjere dimenzije i facete ličnosti koje značajno predviđaju pretjerivanje u znanju, proveli smo regresijsku analizu s prediktorima

skalama CIDR-a i s kriterijima dimenzijama i facetama koje značajno objašnjavaju mjeru pristranosti. Rezultati su prikazani u Tablici H u Prilogu u kojoj se nalaze samo značajni beta koeficijenti. Dimenzija otvorenosti k iskustvu je jedina koja korelira isključivo sa skalom Upravljanja djelotvornošću (skalom egoističkog iskrivljavanja). Dimenzija savjesnosti te facete intelekta i suosjećajnosti koreliraju sa skalama obje vrste iskrivljavanja. Rezultati pokazuju da naše značajne dimenzije i facete ipak ne koreliraju snažnije sa skalama egoističkog iskrivljavanja. Prema tome mogli bismo reći kako mjera pretjerivanja u znanju mjeri generalno pretjerivanje. Takvo pretjerivanje se prvenstveno očituje na egoističkoj domeni ličnosti, ali također i na nekim aspektima moralističke domene ličnosti. Ovakav nalaz ukazuje na to da naše rezultate ne možemo objasniti time da raspored faceta Wigginsa i Trapnella nije dobar. Kako bismo pokušali objasniti zašto baš navedene facete koreliraju s pretjerivanjem u znanju, proučili smo njihove čestice. Čestice facete intelekta poput «Volim rješavati složene probleme» ili «Imam bogat rječnik» ukazuju na visoku usmjerenost na znanje. Povezanost s pretjerivanjem u znanju je logična jer osobe koje pretjeruju u znanju će to najprije pokazati na česticama koje su povezane upravo sa znanjem. Međutim, čestice suosjećajnosti ne pokazuju tako očitu povezanost sa znanjem. Moguće je da osobe koje pretjeruju u znanju, pretjeruju i u svojim procjenama socijalnih odnosa. Ovakvo objašnjenje naših rezultata ima teoretsku podlogu u prijašnjim istraživanjima. Hegelson (1994) je jedan od autora koji spominje konstrukte *neublažena djelotvornost* (eng. unmitigated agency) i *neublaženo zajedništvo* (eng. unmitigated communion) pomoću kojih možemo objasniti naše nalaze. Radi se o tome da je za normalno funkcioniranje pojedinca bitno da ima razvijene obje vrijednosti, i vrijednost djelotvornosti i vrijednost zajedništva. Obje vrijednosti su pozitivne i jedna ne isključuje drugu. Djelotvornost predstavlja pozitivan odnos prema sebi, a zajedništvo pozitivan odnos prema drugima (Mosher i Danoff-Burg, 2008). Kada kod pojedinca nailazimo na istaknutu samo jednu vrijednost u odsustvu druge, govorimo o *neublaženoj djelotvornosti* i *neublaženom zajedništvu* (Helgeson, 1994, prema Mosher i Danoff-Burg, 2008). Takve vrijednosti nisu niti pozitivne niti adaptivne. Neublažena djelotvornost se odnosi na neprijateljski i arogantni stav prema drugima te uključuje nedostatak socijalne podrške. Neublaženo zajedništvo se odnosi na preključenost pojedinca u odnose s drugima u kojima pojedinac potpuno zanemaruje vlastite potrebe i želje. Budući da su vrijednosti

djelotvornosti i zajedništva adaptivne i da su obje potrebne da bi osoba normalno funkcionirala, možemo pretpostaviti kako većina ljudi ima razvijene obje vrijednosti, a manji broj njih ima razvijenu samo jednu vrijednost. U skladu s tim pretpostavljamo da i sudionici našeg istraživanja većinom imaju razvijene obje vrijednosti. Osoba koja ima razvijenu egoističku domenu ličnosti i koja njeguje vrijednost djelotvornosti, vrlo vjerojatno ima i bar donekle razvijenu vrijednost zajedništva, što uključuje neke elemente ugodnosti i savjesnosti. Time možemo objasniti to što smo dobili značajnu dimenziju savjesnosti i facetu suosjećajnosti. Čestice suosjećajnosti poput «Više cijenim suradnju od natjecanja» ili «Ne zanimaju me tuđi problemi» ukazuju na obzir prema drugima što nije karakteristika neublažene djelotvornosti, ali se javlja kod osobe koja ima razvijenu «zdravu djelotvornost». Čestice savjesnosti su raznolike, ali generalno ukazuju na vrijednost djelotvornosti («Sve radim prema planu», «Uspješno završavam zadatke», «Idem ravno k cilju», «Izbjegavam pogreške» i «Ispunjavam svoja obećanja»). Osoba koje pretjeruje u znanju, što je direktno povezano s vrijednosti djelotvornosti, vrlo vjerojatno donekle pretjeruje i u socijalnim odnosima, što je direktno povezano s vrijednosti zajedništva. Zato se faceta suosjećajnosti, koja je inače odraz moralističke domene, pokazala značajnim prediktorom pretjerivanja u znanju. Autori navode da su istraživanja vezana uz vrijednost djelotvornosti i zajedništva dosad pokazivala nekonzistentne rezultate baš zbog toga što se u istraživanjima nisu dobro razlikovali djelotvornost i zajedništvo od neublažene djelotvornosti i neublaženog zajedništva.

Kako bismo utvrdili koliko je dobiveni obrazac korelacija ličnosti i pretjerivanja u znanju stabilan, trebali bismo pretjerivanje u znanju i dimenzije i facete ličnosti validirati u odnosu na neublaženu djelotvornost i neublaženo zajedništvo. Jedan od upitnika koji mjeri navedene konstrukte je Proširena verzija Upitnika osobnih atribucija (E-PAQ) autora Spence, Helmreich i Holahan, 1979. Ovaj upitnik sadrži tri skale: Djelotvornost, Zajedništvo i Neublaženu djelotvornost (Mosher i Danoff-Burg, 2008; Mosher i Danoff-Burg, 2005). Drugi upitnik koji mjeri Neublaženo zajedništvo je Revidirana skala neublaženog zajedništva, a konstruirali su je Helgeson i Fritz (1999). Pomoću navedenih upitnika mogli bismo izdvojiti pojedince koji imaju izražene vrijednosti neublažene djelotvornosti i neublaženog zajedništva i vidjeti kakve obrasce korelacija mjere pristranosti pokazuju s dimenzijama i facetama ličnosti kod takvih

pojedinaca. Također predlažemo i usporedbu pretjerivanja u znanju s konstruktima za koje je poznato mjere li vrijednost djelotvornosti ili zajedništva. S vrijednosti djelotvornosti su povezani npr. narcizam (Campbell i Rudich, 2002) i maskulinitet (Helgeson, 1994), s vrijednosti zajedništva femininitet (Helgeson, 1994), dok je samopoštovanje povezano s obje vrijednosti (Campbell i Rudich, 2002).

Jedan od nedostataka našeg istraživanja je to što je provedeno u situaciji gdje se od sudionika tražilo samo da iskreno odgovore na tvrdnje u upitniku. Bilo bi zanimljivo vidjeti kako mjere pristranosti koreliraju s petfaktorskim modelom ličnosti u situacijama poticanog iskrivljavanja, kao i u situaciji kada se sudionicima da upozorenje o postojanju nepostojećih pojmova. Obrascе povezanosti bi trebalo provjeriti i u realnoj selekcijskoj situaciji. Također bi trebalo utvrditi stabilnost mjera pristranosti na uzorcima koji nisu studentski. Studentima su kategorije znanja koje se nalaze u Upitniku pretjerivanja u znanju bliže nego što su populaciji koja nema visoku stručnu spremu. Naime, od deset kategorija u upitniku, osam ih je iz akademske domene, a dvije su bliske cijeloj populaciji.

Upitnik pretjerivanja u znanju, usprkos navedenim nedostacima, ima i izrazite prednosti. One su najviše vezane uz jasan i neprijeteći format upitnika te je na taj način predmet mjerenja socijalno poželjnog odgovaranja sudionicima skriven. Osim toga, indeks točnosti koji upitnik nudi može služiti kao dobra mjera kognitivnih sposobnosti budući da su brojna istraživanja pokazala jasne korelacije između ove dvije mjere.

ZAKLJUČAK

Rezultati su djelomično potvrdili naše hipoteze. Rezidual očekivano korelira s dimenzijom otvorenosti k iskustvu i facetom intelekta, ali i neočekivano s dimenzijom savjesnosti i facetom suosjećajnosti. Rezultate smo interpretirali tako da pretjerivanje u znanju mjeri generalno pretjerivanje. Takvo pretjerivanje se najvećim dijelom odnosi na pretjerivanje u skladu s egoističkom domenom ličnosti, što je očekivano, no također, neočekivano, i na neke aspekte pretjerivanja moralističke domene ličnosti.

LITERATURA

- Bahtijarević-Šiber, F. (1999). *Management ljudskih potencijala*. Zagreb: Golden marketing.
- Barrick, M.R., Mount, M.K., Judge, T.A. (2001). Personality and performance at the beginning of the new millenium: What do we know and where do we go next? *International Journal of Selection and Assessment*, 9, 9-30.
- Barrick, M.R., Mount, M.K. (1991). The Big Five personality dimensions and job performance: A meta-analysis. *Personnel Psychology*, 44(1), 1-26
- Campbell, W. K., Rudich, E. A., Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, Vol. 28 (3), 359-368
- Dilchert, S., Ones, D.S., Viswesvaran, C., Deller, J. (2006). Response distortion in personality measurement: Born to decieve, yet capable of providing valid self assessments? *Psychological Science*, Vol. 48(3), 209-225.
- Galić, Z., Jerneić, Ž. i Belavić, M. (u tisku). O svecima i superherojima: provjera Paulhusovog modela socijalne poželjnosti. Društvena istraživanja.
- Galić, Z., Jerneić, Ž. (2006). Socijalno poželjno odgovaranje u različitim motivacijskim kontekstima: Provjera Paulhusovog modela socijalne poželjnosti. *Suvremena Psihologija*, 9, 155-170.
- Ghaed, S. G., Gallo, L. C. (2006). Distinctions among agency, communion, and unmitigated agency and communion according to the interpersonal circumplex, five-factor model, and social-emotional correlates. *Journal od Personality Assessment*, 86 (1), 77-88
- Gow, A. J., Whiteman, M. C., Pattie, A., & Deary, I. J. (2005). Goldberg's 'IPIP' Big-Five factor markers: Internal consistency and concurrent validation in Scotland. *Personality and Individual Differences*, 39 (2), 317-329.
- Helgeson, V.S. (1994). Relation of Agency and Communion to Well-Being: Evidence and Potential Explanations. *Psychological Bulletin*, Vol.116(3), 412-428.
- Lim, B. C., & Ployhart, R. E. (2006). Assessing the Convergent and Discriminant Validity of Goldberg's International Personality Item Pool. *Organizational Research Methods*, 9 (1), 29-54.
- Mosher, C. E., Danoff-Burg, S. (2008). Agentic and communal personality traits: Relations to disordered eating behavior, body shape concern, and depressive symptoms. *Eating behaviors* 9, 487-500

- Mosher, C. E., Danoff-Burg, S. (2005). Agentic and communal personality traits: Relations to attitudes toward sex and sexual experiences. *Sex Roles* 52, 1/2, 121-128
- Mueller-Hanson, R., Heggstad, E.D., Thornton, G.C.III (2003). Faking and Selection: Considering the use of personality from select-in and select-out perspectives. *Journal of Applied Psychology*, Vol.88(2), 348-355.
- Nathanson, C. i Paulhus, D.L. (2005). Accuracy and bias in lay knowledge. *Poster presented at the 67th annual meeting of the Canadian Psychological Association, Montreal.*
- Paulhus, D.L., Harms, P.D., Bruce (2004). Measuring cognitive ability with the overclaiming technique. *Intelligence* 32, 297-314
- Paulhus, D.L., Harms, P.D., Bruce, M.N. i Lysy, D.C. (2003). The Over-Claiming Technique: Measuring Self-Enhancement Independent of Ability. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 890-904.
- Paulhus, D.L. (2002). Socially desirable responding: The evolution of a construct. U: Braun, H.I., Jackson, D.N., Wiley, D.E. (Ur.), *The role of constructs in psychological and educational measurement*, (str. 49-69). Mahwah NJ: Erlbaum.
- Paulhus, D.L. & John, O.P (1998). Egoistic and Moralistic Biases in Self-Perception: The Interplay of Self-Deceptive Styles With Basic Traits and Motives. *Journal of Personality*, 66, 1025-1060.
- Paulhus, D. L. & Trapnell, P. D.(2008). Self presentation on personality scales: An agency-communion framework. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds), *Handbook of Personality*. New York: Press.
- Rothstein, M.G. i Goffin, R.D. (2006). The use of personality measures in personnel selection: What does current research support? *Human Resource Management Review*, 16, 155-180.
- Wiggins, J.S. i Trapnell, P.D. (1996). A dyadic-interactional perspective on the five-factor model. U: Wiggins, J.S. (Ed.), *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives*, 87-162, New York: Guilford Press.
- Williams, K., Paulhus, D.L. i Harms, P. (2001). The Over-Claiming Questionnaire: Invulnerable to faking and warning about foils

PRILOZI

Tablica A
Korelacije između dimenzija ličnosti

	Neuroticizam	Ekstraverzija	Otvorenost k iskustvu	Ugodnost	Savjesnost
Neuroticizam	1	-.32**	.04	-.20**	-.34**
Ekstraverzija		1	.33**	.12*	.29**
Otvorenost k iskustvu			1	.20**	.10*
Ugodnost				1	.34**
Savjesnost					1

** p<0.01; * p<0.05

Tablica B
Koeficijenti pouzdanosti (Cronbachov α) za pet dimenzija i trideset faceta ličnosti na IPIP-u

Neuroticizam	.93	anksioznost	.82
		ljutnja	.82
		depresija	.89
		samosvjesnost	.59
		neumjerenost	.64
		ranjivost	.77
Ekstraverzija	.91	sklonost prijateljstvu	.85
		društvenost	.81
		asertivnost	.75
		razina aktivnosti	.67
		traženje uzbuđenja	.81
		vedrina	.81
Otvorenost k iskustvu	.88	mašta	.84
		umjetnički interesi	.80
		emocionalnost	.72
		sklonost pustolovinama	.79
		intelekt	.80
		liberalizam	.66
Ugodnost	.90	povjerenje	.83
		moralnost	.75
		altruizam	.76
		sklonost suradnji	.76
		skromnost	.78
		suosjećajnost	.69
Savjesnost	.93	samoefikasnost	.74
		urednost	.87
		pouzdanost	.77
		težnja za postignućem	.81
		samo-disciplina	.87
		opreznost	.79

Tablica C
Korelacije faceta savjesnosti s facetama savjesnosti

SAVJESNOST	Samoefikasnost	Urednost	Pouzdanost	Težnja za postignućem	Samodisciplina	Opreznost
Samoefikasnost	1	.21**	.33**	.54**	.56**	.31**
Urednost	.21**	1	.43**	.35**	.48**	.40**
Pouzdanost	.33**	.43**	1	.33**	.53**	.56**
Težnja za postignućem	.54**	.35**	.33**	1	.73**	.32**
Samodisciplina	.56**	.48**	.53**	.73**	1	.44**
Opreznost	.31**	.40**	.56**	.32**	.44**	1

** p<0.01; * p<0.05

Tablica D
Korelacije faceta ugodnosti s facetama ugodnosti i savjesnosti

	UGODNOST					
	Povjerenje	Moralnost	Altruizam	Sklonost suradnji	Skromnost	Suosjećajnost
UGODNOST						
Povjerenje	1	.30**	.47**	.38**	-.04	.44**
Moralnost	.30**	1	.49**	.52**	.35**	.50**
Altruizam	.47**	.49**	1	.46**	.08	.64**
Sklonost suradnji	.38**	.52**	.46**	1	.35**	.41**
Skromnost	-.04	.35**	.08	.35**	1	.22**
Suosjećajnost	.44**	.50**	.64**	.41**	.22**	1
SAVJESNOST						
Samoefikasnost	.18**	.07	.31**	.01	-.41**	.08
Urednost	.01	.26**	.27**	.17**	.05	.13*
Pouzdanost	.27**	.67**	.50**	.47**	.17**	.39**
Težnja za postignućem	.09	.13*	.35**	-.03	-.21**	.14**
Samodisciplina	.23**	.31**	.40**	.17**	-.07	.23**
Opreznost	-.03	.37**	.19**	.34**	.07	.19**

** p<0.01; * p<0.05

Tablica E
Korelacije faceta otvorenosti k iskustvu s facetama otvorenosti k iskustvu, ugodnosti i savjesnosti

	OTVORENOST K ISKUSTVU					
	Mašta	Umjetnički interesi	Emocionalnost	Sklonost pustolovinama	Intelekt	Liberalizam
OTVORENOST K ISKUSTVU						
Mašta	1	.33**	.48**	.14**	.24**	.12*
Umjetnički interesi	.33**	1	.47**	.28**	.35**	.15**
Emocionalnost	.48**	.47**	1	.16**	.27**	.13*
Sklonost pustolovinama	.14**	.28**	.16**	1	.31**	.27**
Intelekt	.24**	.35**	.27**	.31**	1	.21**
Liberalizam	.12*	.15**	.13*	.27**	.21**	1
UGODNOST						
Povjerenje	.01	.27**	.14**	.23**	.10*	.01
Moralnost	-.08	.29**	.18**	.05	.07	-.05
Altruizam	.07	.44**	.39**	.25**	.23**	-.10*
Sklonost suradnji	-.14**	.24**	-.02	.08	-.09	.01
Skromnost	-.06	.01	-.07	-.08	-.26**	.02
Suosjećajnost	.12*	.42**	.39**	.16**	.14**	.11*
SAVJESNOST						
Samoefikasnost	-.13*	.12*	.08	.26**	.44**	-.06
Urednost	-.12*	.21**	.14**	-.11*	.00	-.22**
Pouzdanost	-.20**	.24**	.13**	.01	.12*	-.14**
Težnja za postignućem	.01	.23**	.25**	.19**	.30**	-.06
Samodisciplina	-.14**	.21**	.11*	.18**	.20**	-.08
Opreznost	-.28**	.10	-.02	-.11*	.09	-.08

** p<0.01; * p<0.05

Tablica F

Korelacije faceta ekstraverzije s facetama ekstraverzije, otvorenosti k iskustvu, ugodnosti i savjesnosti

	EKSTRAVERZIJA					
	Sklonost prijateljstvu	Društvenost	Asertivnost	Razina aktivnosti	Traženje uzbuđenja	Vedrina
EKSTRAVERZIJA						
Sklonost prijateljstvu	1	.71**	.52**	.35**	.22**	.66**
Društvenost	.71**	1	.41**	.24**	.34**	.51**
Asertivnost	.52**	.41**	1	.51**	.14**	.40**
Razina aktivnosti	.35**	.24**	.51**	1	.04	.22**
Traženje uzbuđenja	.22**	.34**	.14**	.04	1	.32**
Vedrina	.66**	.51**	.40**	.22**	.32**	1
OTVORENOST K						
ISKUSTVU						
Mašta	.00	-.01	.05	-.05	.28**	.15**
Umjetnički interesi	.29**	.24**	.17**	.14**	.10*	.30**
Emocionalnost	.20**	.12*	.21**	.10*	.04	.16**
Sklonost pustolovinama	.34**	.30**	.26**	.20**	.47**	.27**
Intelekt	.17**	.06	.43**	.21**	.18**	.15**
Liberalizam	-.11*	-.12*	-.03	-.09	.10*	-.15**
UGODNOST						
Povjerenje	.43**	.39**	.14**	.00	.13**	.45**
Moralnost	.16**	.10	-.06	.02	-.25**	.07
Altruizam	.52**	.41**	.26**	.23**	.04	.43**
Sklonost suradnji	.14**	.12*	-.21**	-.14**	-.13*	.11*
Skromnost	-.26**	-.19**	-.55**	-.27**	-.16**	-.29**
Suosjećajnost	.27**	.24**	.05	.07	-.08	.17**
SAVJESNOST						
Samoefikasnost	.37**	.20**	.57**	.45**	.07	.33**
Urednost	.08	.06	.08	.28**	-.18**	.04
Pouzdanost	.23**	.12*	.11*	.18**	-.26**	.19**
Težnja za postignućem	.25**	.19**	.48**	.62**	.01	.19**
Samodisciplina	.33**	.23**	.38**	.57**	-.06	.24**
Opreznost	.03	-.05	.11*	.18**	-.43**	-.10*

** p<0.01; * p<0.05

Tablica G
Korelacije faceta neuroticizma s facetama neuroticizma, ekstraverzije, otvorenosti k iskustvu, ugodnosti i savjesnosti

	NEUROTICIZAM					
	Anksioznost	Ljutnja	Depresija	Samosvjesnost	Neumjerenost	Ranjivost
NEUROTICIZAM						
Anksioznost	1	.70**	.64**	.65**	.30**	.74**
Ljutnja	.70**	1	.52**	.35**	.36**	.56**
Depresija	.64**	.52**	1	.52**	.29**	.56**
Samosvjesnost	.65**	.35**	.52**	1	.17**	.63**
Neumjerenost	.30**	.36**	.29**	.17**	1	.39**
Ranjivost	.74**	.56**	.56**	.63**	.39**	1
EKSTRAVERZIJA						
Sklonost prijateljstvu	-.32**	-.15**	-.46**	-.49**	.04	-.17**
Društvenost	-.18**	-.07	-.27**	-.34**	.13**	-.04
Asertivnost	-.17**	.01	-.28**	-.55**	.01	-.25**
Razina aktivnosti	-.06	.09	-.20**	-.33**	-.10	-.17**
Traženje uzbuđenja	-.26**	-.07	-.04	-.29**	.31**	-.13**
Vedrina	-.37**	-.20**	-.51**	-.41**	.05	-.21**
OTVORENOST K						
ISKUSTVU						
Mašta	.22	.22**	.22**	.12	.34**	.26**
Umjetnički interesi	.05	-.03	-.05	.03	.00	.09
Emocionalnost	.31**	.27**	.22**	.12	.14**	.35**
Sklonost pustolovinama	-.35**	-.24**	-.21**	-.40**	-.01	-.30**
Intelekt	-.12	-.09	-.05	-.29**	-.05	-.27**
Liberalizam	-.01	-.10	.13**	.02	.07	.00
UGODNOST						
Povjerenje	-.28**	-.28**	-.37**	-.15**	-.11	-.14**
Moralnost	-.03	-.20**	-.13**	.13	-.37**	-.03
Altruizam	-.09	-.17**	-.25**	-.11	-.18**	-.05
Sklonost suradnji	-.24**	-.49**	-.26**	.07	-.35**	-.13**
Skromnost	.17**	-.03	.25**	.42**	-.12	.18**
Suosjećajnost	.06	-.11	-.07	.11	-.15**	.08
SAVJESNOST						
Samoeфикаsnost	-.40**	-.21**	-.47**	-.58**	-.32**	-.56**
Urednost	.08	.01	-.08	.07	-.22**	-.01
Pouzdanost	-.10	-.22**	-.27**	-.03	-.49**	-.20**
Težnja za postignućem	-.02	.05	-.21**	-.25**	-.21**	-.15**
Samodisciplina	-.18**	-.12	-.32**	-.30**	-.37**	-.29**
Opreznost	-.09	-.23**	-.18**	-.08	-.52**	-.19**

** p<0.01; * p<0.05

Tablica H
Kompletna regresijska analiza s prediktorima skalama CIDR-a i kriterijima dimenzijama i facetama ličnosti

	Osnaživanje djelotvornosti	Upravljanje djelotvornošću	Osnaživanje zajedništva	Upravljanje zajedništvom
Otvorenost k iskustvu		.134*		
Savjesnost	.255**	.141**		.302**
Intelekt		.243**	-.224**	.134*
Suosjećajnost		-.158**	.272**	.236**

U tablici su navedeni samo značajni beta koeficijenti; ** p<0.01; * p<0.05